



УДК 378.633(430)

Системний підхід до формування іншомовної професійної комунікативної компетенції при підготовці фахівців із банківської справи

Мирослава Емілівна Хуторна,
доцент кафедри банківської справи
Черкаського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ),
кандидат економічних наук, доцент

Ольга Михайлівна Бартош,
старший викладач кафедри банківської справи
Черкаського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Анотація. Проаналізовано вітчизняний і зарубіжний досвід щодо побудови системного підходу до формування іншомовної професійної комунікативної компетенції при підготовці фахівців із банківської справи.

Ключові слова: іншомовна професійна комунікативна компетенція, вивчення іноземної мови через зміст інших дисциплін, підхід міжкафедральних і міждисциплінарних зв'язків.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших сфер прояву євроінтеграції є сфера вищої освіти. Як відзначив Дмитро Табачник, основним завданням вищої освіти України є дослідження зусиль щодо конкурентоспроможності вищих навчальних закладів на міжнародному рівні. Міністр освіти і науки України наголосив на необхідності працювати із провідними університетами світу з метою розширення співробітництва в різних аспектах, активізуючи проведення міжнародних зустрічей з іноземними партнерами [1].

Згідно зі статтею 22 Закону України «Про вищу освіту», основною метою діяльності вищих навчальних закладів є забезпечення умов, необхідних для отримання особою вищої освіти, підготовка фахівців для потреб України [2]. У межах статті зосередимо увагу на економічних потребах України, фундаментальною з яких є забезпечення сталого економічного зростання. Останнє є наслідком конкурентоспроможності вітчизняної економіки, що, у свою чергу, визначається конкурентоспроможністю окремих суб'єктів господарювання на вітчизняних і зарубіжних ринках. Однією з рушійних чинників успішності фірми на ринку є кваліфікація персоналу, за що, перш за все, несе відповідальність сфера освіти.

Деталізуємо вищезазначені позиції з позиції банку. Так, по-перше, уточнімо, які саме вимоги висуває банк до випускників вишів як потенційних працівників банківської сфери. Моніторинг вакантних посад, які пропонують банки України на ринку праці [3], дозволив відмітити набір вимог, які є спільними для всіх банків і висуваються останніми незалежно від пропонованої посади. До них належать: відповідальність, уважність, стресостійкість, готовність працювати в команді, пунктуальність, прагнення і здібність до навчання, робота на результат.

Серед володіння професійними компетенціями як базові висуваються знання нормативних документів,

що регламентують проведення банківських операцій і володіння спеціалізованими банківськими програмними продуктами. Інша вимога, яка все частіше трапляється серед вимог банків України, – це володіння іноземною мовою. Подібна вимога висувається перш за все до претендентів на посаду спеціаліста з певного напрямку банківського бізнесу.

Освіта в особі вищого навчального закладу має забезпечити умови для набуття випускником таких компетенцій, які б стали не лише передумовою працевлаштування, а й кар'єрного зростання. Щодо фахових компетенцій (знання нормативної бази, володіння спеціалізованими банківськими програмними продуктами), то їх формуванню підпорядкований повний цикл навчальних дисциплін фахової підготовки. При цьому формування мовних компетенцій у немовних вишах є більш складним, але не менш актуальним завданням. На нашу думку, подібна компетенція найбільш значима для випускників економічних спеціальностей, зокрема спеціальності «Банківська справа». Це пояснюється високою чутливістю фінансово-кредитного сектору до глобалізаційних процесів, що стосується як методології управління банківським бізнесом (наприклад, Базельські угоди), так і особливостей розвитку банківської системи України. Щодо останнього маємо на увазі укорінення іноземного капіталу на фінансовому ринку України. Усе це й стає природним поштовхом до формування нових вимог до працівників банків, а саме володіння ними комунікативними вміннями іноземною мовою та обґрунтовує актуальність обраного напрямку дослідження.

Метою роботи є дослідження вітчизняного і зарубіжного досвіду до формування іншомовної професійної комунікативної компетенції випускників економічних вишів.

Виклад основного матеріалу. Дослідження наукової літератури з означеної проблематики дозволяє



стверджувати, що вдосконалення методики викладання іноземної мови студентам економічних спеціальностей у вітчизняних вишах залишається відкритою і потребує вирішення. Однак якщо говорити про зарубіжну педагогічну практику викладання іноземної мови в немовних ВНЗ, то фундаментальні засади були розроблені такими науковцями: D. M. Brinton, M. A. Snow, M. B. Wesche, J. R. Davis, B. A. De Escorcia, T. Dudley-Evans, T. Hutchinson та інші. Праці зазначених авторів датуються 80–90-ми роками ХХ століття і присвячені пошукові найбільш ефективних методів викладання іноземної мови з метою формування комунікативних умінь випускниками немовних спеціальностей. Найбільш ґрунтовні праці є доробками наукових шкіл американських та англійських вишів, потреба в яких (наукових дослідженнях) обумовилися саме глобалізаційними процесами. Маємо на увазі лібералізацію ринку праці й уможливлення доступу на його терени висококваліфікованих фахівців з інших країн. Це, у свою чергу, паралельно зародило попит на одержання освіти у провідних ВНЗ світу, зокрема США і Великобританії. Як результат, це зіштовхнуло виші з проблемою мовного бар'єру між викладачами і студентами, що є представниками інших мовленнє-

вих груп. Це й стало рушійним чинником для наукового розв'язання означеної проблеми шляхом пошуку нових ефективних підходів навчання. Передусім, ідеться про такі підходи: content-based second language instruction (вивчення іноземної мови через зміст інших, наприклад, фахових дисциплін); team-teaching (підхід, що базується на використанні міжкафедральних і міждисциплінарних зв'язків). Детально зміст цих методів навчання розкрито у праці [4]. Відмітимо, що ці підходи є взаємодоповнювальними, найвища ефективність від їх використання досягається саме при їх синергії. Досліджуючи досвід вітчизняних вишів, на увагу заслуговує підхід Київського національного університету імені Тараса Шевченка [5]. При розробці власного системного підходу до організації процесу навчання студентів іноземних мов, заснованих на комунікативних методах навчання, автори спиралися на Рекомендації Комітету Ради Європи з питань освіти (1998), відповідно до яких випускники вищих немовних навчальних закладів мають володіти професійно орієнтованими іншомовними навичками і вміннями в усіх видах мовленнєвої компетенції, рівень сформованості яких визначається на основі освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця (табл. 1).

Таблиця 1

Професійно орієнтовані рівні володіння іноземною мовою

Рік навчання за ОКР «бакалавр»	Рівень	Назва професійно орієнтованого рівня	
		в українській мові	в англійській мові
1-й	B1	Рубіжний	Threshold Professional
2-й	B2	Просунутий	Vantage Professional
3-й	C1	Автономний	Effective Professional
4-й	C2	Компетентний	Mastery Professional

Джерело. [6].

Тобто згідно з європейськими стандартами, випускник освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» має вільно володіти іноземною мовою, а саме: може розуміти без утруднень практично все, що чує або читає; може вилучити інформацію з різних усних чи письмових джерел, узагальнити її і зробити аргументований виклад у зв'язній формі; може висловлюватися спонтанно, дуже швидко і точно, диференціюючи найтонші відтінки смислу в доволі складних ситуаціях [6, с. 24].

Питання полягає в тому, як досягнути цього в немовному ВНЗ. У цьому контексті необхідним є системний підхід до вирішення цього завдання, зокрема: перегляд методики викладання іноземних мов, розробка технології навчання, укладання нових навчальних програм іноземних мов, внесення змін до чинних навчальних планів, організація тренінгів для викладачів з метою оволодіння ними лінгвістичною компетенцією.

Деталізуємо виділені напрями.

По-перше, технологія навчання. Мовиться про впорядковану сукупність і послідовність методів і процесів, які забезпечують реалізацію проекту дидактичного процесу і досягнення результату.

Результатом, як зазначалося вище, є мовленнєві компетенції випускників у професійній сфері. З огляду на цю ціль вважаємо за доцільне впровадити в навчальний процес таку технологію викладання, яка б дозволила випускникові-бакалаврові мати компетентний рівень володіння іноземною мовою.

Оскільки кінцевий рівень володіння іноземною мовою також залежить від рівня оволодіння шкільним курсом іноземної мови, саме тому перші чотири семестри мають передбачати загальний практичний курс з метою закріплення базових основ, а починаючи з 5-го семестру – поетапне впровадження фахової лексики (табл. 2).

Таблиця 2

Пропонована структура викладання іноземної мови в економічних ВНЗ

Рік навчання за ОКР «бакалавр» та ОКР «магістр»	Семестр	Методика викладання іноземної мови
1-й	1	загальний практичний курс
	2	
2-й	3	загальний практичний курс
	4	
3-й	5	team-teaching (перехід до вивчення іноземної мови для професійних цілей)
	6	



Рік навчання за ОКР «бакалавр» та ОКР «магістр»	Семестр	Методика викладання іноземної мови
4-й	7	team-teaching (перехід до вивчення іноземної мови для професійних цілей)
	8	
5-й	9	content-based second language instruction (навчання іноземних мов через зміст фахових дисциплін)
	10	

Примітка. Узагальнено на основі [4].

За такої схеми викладання іноземної мови завершується на IV курсі 8-го семестру та отримує своє втілення в її активному використанні при вивченні фахових дисциплін. Наприклад, як найбільш дієвий, на нашу думку, підхід – це залучення до викладання фахових дисциплін англосовітських професорів з європейських університетів.

Цікавим і корисним є досвід використання методу навчання іноземних мов через зміст фахових дисциплін Вищою банківською школою Німецького федерального банку. Загалом відмітимо, що визначальною рисою німецької професійної освіти є принцип дуальності, який полягає в поєднанні загальної і професійної освіти з навчанням на робочих місцях. За цим же принципом працює і Вища банківська школа Бундес-

банку, а тому зміст, структура та організація теоретичного навчання і практики ретельно скоординовані. Останнє дозволяє враховувати в навчальному процесі реальні потреби практики банківської справи.

Усе вищезазначене лежить в основі змісту професійної освіти в Німеччині та має прояв у кожному елементі, зокрема технології навчання фахової іноземної мови. Так, навчальним планом підготовки студентів за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» за напрямом «Центральний банк» чітко визначено, які дисципліни та яким обсягом викладаються з використанням іноземної мови. Перш ніж уточнити ці положення, представимо організаційну структуру навчального процесу у Вищій банківській школі Бундесбанку (рис.).

Практика 1_1	Базовий курс	Практика 1_2	Методологія досліджень	Практика 2
1 місяць	6 місяців	2 місяці	6 місяців	3 місяці
Основний курс I	Практика 3	Основний курс II	Випускна робота	Практика 4
6 місяців	3 місяці	4 місяці	2 місяці	3 місяці

Рис. Організація навчального процесу

Як видно з рис., загальна тривалість навчання становить 36 місяців і з них 33% часу відводиться на практичну діяльність студента. Щодо технології навчання іноземної мови, то Вищою банківською школою використовується виключно підхід content-based second language instruction, який застосовується з перших

років навчання. Також студентам додатково пропонується факультатив «Іноземна мова», який належить до дисциплін за вибором студента. У табл. 3 представлено предметне наповнення навчального плану з виділенням обсягу навчальних годин, які відведено для викладання дисципліни з використанням іноземної мови.

Таблиця 3

Структура навчального плану підготовки студентів за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» за напрямом «Центральний банк» Вищої банківської школи Бундесбанку*

Навчальні модулі	ECTS	Відсоток годин на CBSLI*, %	Назва дисципліни	ECTS	Відсоток годин на CBSLI*, %
I. БАЗОВИЙ КУРС			II. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ		
1. Методологічні основи	8	11	1. Кількісні методи	6	24
2. Основи управління бізнесом	8	9	2. Управління бізнесом: консолідація	7	50
3. Основи банківництва	8	53	3. Платіжний оборот	6	5
4. Право	5	0	4. Кредитування і банківництво	9	10
5. Основи економіки	5	55	5. Монетарна економіка	5	55
III. ОСНОВНИЙ КУРС I			IV. ОСНОВНИЙ КУРС II		
1. Банківська справа і діяльність центрального банку	8	15	1. Монетарна політика і фінансова стабільність. Case Studies	5	80
2. Аналіз бухгалтерської звітності та фінансових інструментів	8	25	2. Дослідження процесу фінансового нагляду	5	20
3. Фінансові ринки та міжнародна економіка	8	50	3. Дослідження процесу платіжних операцій	5	10
4. Управління організацією, персоналом і контрактами	8	10	4. Управління людським ресурсом і організаціями в умовах змінного середовища	5	50
5. Банківська справа, цінні папери і страховий нагляд	8	15	5. IT-дослідження і методи аналізу	5	10
			6. Процесне і проектне управління	5	10

* CBSLI – content-based second language instruction (навчання іноземних мов через зміст фахових дисциплін). Джерело. [7].

Як видно з *табл. 3*, обсяг годин, що відводиться на формування комунікативних здібностей в аспекті фахової іноземної мови випускників, щороку має тенденцію до зростання, збільшуючись із 25 до 45% від загального навантаження відповідного семестру навчання.

Досліджуючи досвід Вищої банківської школи Бундесбанку, варто звернути увагу, що в цьому разі має місце системний підхід до виконання поточних вимог ринку і безпосереднього працедавця – Німецького федерального банку, що полягають в оволодінні випускником фаховою комунікативною компетенцією. Зокрема, уточнимо зміст заходів, що були реалізовані Вищою банківською школою Бундесбанку з метою комплексної імплементації технології content-based second language instruction у навчальний процес та її дієвої реалізації:

- 1) обґрунтування переліку дисциплін та обсягу навчального матеріалу, який доцільно викладати з використанням іноземної мови методом content-based second language instruction. Основним критерієм у цьому процесі слугував зміст професійних компетенцій випускника;
- 2) розроблення плану поетапного впровадження і щорічне уточнення навчального плану на предмет пункту 1);
- 3) налагодження якісної практичної підготовки викладачів до оволодіння на високому рівні фаховою іноземною мовою з урахуванням специфіки дисциплін. З цією метою керівництвом закладу на постійній основі проводяться практичні тренінги з англійської мови для викладачів Вищої банківської школи, до яких залучають педагогів – носіїв мови. Останні також виконують роль консультантів для викладачів, що залучені до процесу викладання фахових дисциплін іноземною мовою;
- 4) умотивованість викладачів, оскільки підготовка до фахових курсів з імплементацією інозем-

ної мови потребує від них більших часових та інтелектуальних затрат;

- 5) забезпечення студентів потрібними навчальними і методичними матеріалами за змістом дисциплін іноземною мовою. Ідеться як про придбання найкращих зразків навчальної літератури з відповідних дисциплін, розрахованих на студентську аудиторію, що вивчає курс іноземною мовою, так і про власні методичні розробки професорсько-викладацького складу Вищої банківської школи.

Висновки. Вивчення вітчизняного досвіду формування мовленнєвих компетенцій із фахової іноземної мови при підготовці фахівців економічних спеціальностей і його порівняння з практикою Вищої банківської школи Бундесбанку доводить відсутність дієвого системного підходу цього процесу в українських вишах. Здебільшого, вільне володіння студентом іноземною мовою є результатом його самоосвіти та / або попереднього закінчення спеціалізованої школи, а не ефективної технології її викладання у ВНЗ. Вважаємо, що для вдосконалення такого навчального процесу доцільним є взяття за основу досвіду Вищої банківської школи з певними корегуваннями щодо власних потреб. Так, вважаємо, що на початковому етапі слід визначитися з переліком дисциплін, при викладанні яких доцільним є використання іноземної мови. Це може стосуватися як нормативних, так і варіативних дисциплін. У реаліях України, на нашу думку, на початкових курсах більш ефективним є використання методу team-teaching, а підходу content-based second language instruction – на випускних курсах. Не менш важливими є питання технології навчання викладачів лінгвістичних компетенцій, щоб рівною мірою компетентно поводитися на рівні професійно орієнтованого дискурсу; а також мотивації викладачів до залучення в цей процес. Дослідження проблематики знайде своє відображення в дальшій науковій роботі.

Список використаних джерел

1. Розвиток вищої освіти в контексті європейської інтеграції [Електронний ресурс] : сесія від 22–24 квітня 2013 р. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246288684&cat_id=244277212.
2. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України : офіц. текст від 17.01.2002 № 2984-III. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.
3. Кар'єра фінансиста [Електронний ресурс] : пошуковий портал вакансій у банківському та фінансовому секторах України. – Режим доступу : <http://finstaff.com.ua>.
4. Тарнопольський О. Б. Навчання через зміст спеціальності в курсах іноземної мови для спеціальних цілей у немовних вишах / О. Б. Тарнопольський // Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. – 2011. – № 12 (223). – Ч. II. – С. 147–156.
5. Концепція викладання іноземних мов у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.philolog.univ.kiev.ua/student/2012/Conception1.pdf>.
6. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. д-ра пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
7. Modulkatalog Bachelor of Science Studiengang «Zentralbankwesen/Central Banking» [Electronic resource]. – Available from : http://www.fh-bundesbank.de/resources/Modulkatalog+ET_2011_04__2013_05_21.pdf.

Summary. This article analyzes the national and international experience for the systematic approach to the foreign language communicative competence forming in the process of the professional training in banking.

Keywords: professional foreign language communicative competence, second language instruction; team-teaching.